

BAHODIR KARIM TALQINIDA FITRAT OLAMI

Farg‘ona davlat universiteti

Filologiya fakulteti o‘zbek tili yo‘nalishi

IV bosqich talabasi

Ergasheva Mukarramxon

Annotatsiya: Ushbu maqolada taniqli adabiyotshunos olim Bahodir Karimning jadidshunoslik, xususan, Abdurauf Fitrat ijodini tadqiq etishdagi mahorati yoritilgan. Munaqqidning Fitrat asarlaridagi badiiy ramzlar, milliy g‘oya va qahramonlar ruhiyatini ochib berishdagi o‘ziga xos ilmiy yondashuvi tahlil qilingan. Maqolada Bahodir Karim talqinidagi Fitrat olamining yangicha qirralari va olimning matnshunoslik mahorati dalillangan.

Kalit so‘zlar: Bahodir Karim, Abdurauf Fitrat, adabiy tanqid, jadidshunoslik, talqin, badiiy mahorat, milliy g‘oya

Annotation: This article highlights the skill of the famous literary scholar Bahadir Karim in the study of Jadid studies, in particular, the work of Abdurauf Fitrat. Munaqqid's unique scientific approach to revealing the artistic symbols, national idea and spirit of heroes in his works of Fitrat has been analyzed. The article provides evidence of the new facets of the world of Fitrat in the interpretation of Bahadir Karim and the textual skills of the scientist.

Keywords: Bahadir Karim, Abdurauf Fitrat, literary criticism, Jadid studies, interpretation, artistic skill, national idea

Аннотация: В этой статье освещается мастерство известного литературоведа Бахадура Карима в изучении джадидизма, в частности творчества абдурауфа Фитрата. Проанализирован оригинальный научный подход мунаккида к раскрытию художественных символов,

национальной идеи и психики героев в произведениях Фитрата. Статья доказывает новые грани мира Фитрата в интерпретации Бахадура Карима и текстологические навыки ученого.

Ключевые слова: Бахадур Карим, Абдурауф Фитрат, литературная критика, джадидизм, интерпретация, художественное мастерство, национальная идея.

Kirish.

Har qanday millatning o'zligini anglash jarayoni uning ma'naviy hazinasi bo'lmish adabiyoti va bu adabiyotning chinakam mohiyatini ochib beruvchi munaqqidlari bilan chambarchas bog'liqdir. Bugungi o'zbek adabiyotshunosligida o'zining teran nigohi, ilmiy xolisligi va badiiy didi bilan ajralib turadigan olim, filologiya fanlari doktori, professor Bahodir Karim ijodi ana shunday yuksak e'tirofga loyiq.¹ Olimning ko'p yillik izlanishlari markazida XX asr o'zbek adabiyotining ulkan siymosi, jadidchilik harakatining otashin rahnamolaridan biri – Abdurauf Fitrat shaxsi va uning murakkab ijodiy merosi turadi. Munaqqid talqinidagi "Fitrat olami" shunchaki quruq faktlar yig'indisi emas, balki munaqqidning matn ichiga kirib borish, muallif ruhini his qilish va asar zamiridagi pinhona ma'nolarni "qayta kashf etish" mahoratining mahsulidir. Olim Fitratni nafaqat siyosiy arbob yoki islohotchi, balki o'zbek badiiy tafakkurini yangi bosqichga olib chiqqan buyuk san'atkor, "so'z zargari" sifatida tahlil etadi.

Ushbu maqolaning dolzarbligi shundaki, mustaqillik yillarida Fitrat ijodini o'rganish yangi bosqichga ko'tarilgan bo'lsa-da, aynan Bahodir Karim kabi munaqqidlar talqinida bu merosning badiiy-estetik qimmatini yanada yorqinroq namoyon bo'ldi. Maqolada Bahodir Karimning fitratshunoslikdagi xizmatlari, uning metodologik yondashuvlari va Fitrat siymosini zamonaviy kitobxonga taqdim etishdagi o'ziga xos uslubini tadqiq etishni maqsad qildik.

Asosiy qism.

¹ Bahodir Karimning "Ruhiyat alifbosi" kitobiga ishora. 12-b.

Bahodir Karim fitratshunoslikka shunchaki bir tadqiqotchi emas, balki Fitrat ruhini tushunishga harakat qilgan munaqqid sifatida kirib keldi. Uning talqinida Abdurauf Fitrat – shunchaki tarixiy shaxs emas, balki o'zbek millatining ma'naviy uyg'onishi uchun butun borlig'ini baxshida etgan fojiviy qahramondir.

Fitrat asarlarida inson, jamiyat va millat masalalari markaziy o'rinni egallaydi. Bahodir Karim bu jihatni alohida ta'kidlab, yozuvchining har bir asarida milliy o'zlikni anglash, erkin fikrlash va taraqqiyot g'oyalari mujassam ekanini qayd etadi. Xususan, Fitratning dramatik va publitsistik asarlarida xalqning ijtimoiy ahvoli, orqada qolish sabablari va undan chiqish yo'llari chuqur tahlil qilingan. Munaqqid Bahodir Karim Fitrat ijodidagi asosiy yo'nalishlardan biri sifatida ma'rifatparvarlikni ko'rsatadi. Uning ta'kidlashicha, Fitrat uchun eng muhim vosita — bu ilm va tarbiya orqali jamiyatni o'zgartirishdir. Shu bois uning asarlarida maktab, ta'lim, yoshlar tarbiyasi kabi mavzular keng yoritiladi. Bu esa Fitratni nafaqat yozuvchi, balki yirik pedagog va ma'naviyat targ'ibotchisi sifatida ham namoyon etadi.

Shuningdek, Bahodir Karim Fitratning til va uslub masalasiga ham e'tibor qaratadi. Fitrat o'z asarlarida sodda, ravon va xalqona tilni qo'llashga intilgan. Bu orqali u keng ommaga murojaat qilishni, ularning ongiga tezroq ta'sir etishni maqsad qilgan. Munaqqid bu holatni yozuvchining xalqparvarlik ruhining ifodasi sifatida baholaydi. Fitrat olamining yana bir muhim jihati — bu erkinlik g'oyasidir. Bahodir Karim talqinida Fitrat uchun erkinlik faqat siyosiy tushuncha emas, balki ma'naviy va ruhiy ozodlikni ham anglatadi. Inson o'z fikrida, qarashlarida va hayot tarzida erkin bo'lmas ekan, haqiqiy taraqqiyotga erishib bo'lmaydi. Shu sababli Fitrat asarlarida erkinlik g'oyasi markaziy o'rinlardan birini egallaydi.

Bahodir Karim o'zining "Ruhiyat alifbosi" va Fitrat ijodiga bag'ishlangan ko'plab maqolalarida adibning naqadar murakkab va ziddiyatli davrda yashaganiga urg'u beradi.² Bahodir Karim Fitratning "Qiyomat", "Abulfayzxon" yoki "Shaytonning tangriga isyoni" kabi asarlarini tahlil qilarkan, ulardagi ramziylik ortiga yashiringan milliy ozodlik g'oyalarini mohirona ochib beradi.

Olimning yondashuvidagi eng muhim jihat shundaki, u Fitratni sho'ro mafkurasi tamg'alaridan holi tarzda, sof milliy va insoniy nuqtayi nazardan tadqiq etadi. Bahodir Karimning fikricha, Fitratning har bir so'zi – bu millat dardining ifodasi, har bir asari esa – hurlikka intilayotgan ruhning isyonidir. Munaqqid Fitratning ilmiy va badiiy merosini yaxlit bir butunlikda ko'radi va uning tilidagi estetik quvvatni bugungi kun kitobxonlari uchun yangidan kashf etadi.

Munaqqid Fitratning "Abulfayzxon" dramasi yondashganda esa, hokimiyat va shaxs fojiasini psixologik jihatdan tahlil qiladi. Bahodir Karim talqinida bu asar shunchaki tarixiy drama emas, balki Fitratning o'z davridagi qatog'on va zolim tuzumga nisbatan bildirgan isyoni, milliy davlatchilikni asrab qolish haqidagi ogohlantirishidir.

Olimning matnshunoslik mahorati shunda namoyon bo'ladiki, u Fitrat asarlaridagi til va uslub masalalariga ham to'xtaladi. U Fitratning "turkiy til zargari" ekanini, uning jumllaridagi keskinlik va mag'zдорlik ortida milliy g'urur yotganini ta'kidlaydi. Bahodir Karim talqinidagi Fitrat olami — bu ruh va tilning birlashgan nuqtasidir.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, Bahodir Karim talqinidagi "Fitrat olami" — bu shunchaki o'tmish adabiyotini o'rganish emas, balki millat ruhini qayta kashf etish jarayonidir. Munaqqid o'z tadqiqotlari orqali Fitrat shaxsi va ijodini

² Bahodir Karim "Jadidshunoslik saboqlari". 45-b.

sho‘ro davri qoliplaridan butunlay xoli tarzda, milliy istiqlol g‘oyalari va yuksak badiiyat nuqtayi nazaridan talqin etishga erishdi.

Bahodir Karimning fitratshunoslikdagi xizmati shundaki, u adib asarlaridagi ramzlar, majozlar va yashirin ma’nomalarni bugungi kun kitobxonni tushunadigan tilda mahorat bilan ochib berdi. Olimning "Ruhiyat alifbosi" kabi asarlari Fitrat ijodining nafaqat tarixiy, balki abadiy-estetik qimmatini ham isbotlab berdi.

Shunday qilib, Bahodir Karim talqinidagi Fitrat siymosi — hurlik kuychisi, millat qayg‘usi bilan yashagan buyuk mutafakkir va o‘zbek badiiy nasrining islohotchisi sifatida g‘avdalanadi. Munaqqidning bu boradagi izlanishlari nafaqat adabiyotshunoslik ilmi uchun, balki yosh avlodning milliy g‘oya ruhida tarbiya topishi uchun ham g‘oyatda ahamiyatlidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdurauf Fitrat. *Tanlangan asarlar*. — Toshkent: Ma’naviyat, 2000.
2. Bahodir Karim. *Fitrat olami*. — Toshkent: Akademnashr, 2015.
3. Abdurauf Fitrat. *Hind sayyohi bayonoti*. — Toshkent: Sharq, 1991.
4. Abdurauf Fitrat. *Abulfayzxon*. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 1995.
5. Bahodir Karim. "Fitrat va milliy uyg‘onish" // *O‘zbek tili va adabiyoti* jurnali, 2010, №3.
6. O‘zbekiston Fanlar Akademiyasi. *O‘zbek adabiyoti tarixi*. — Toshkent: Fan, 2004.
7. Izzat Sulton. *Adabiyot nazariyasi*. — Toshkent: O‘qituvchi, 1980.